

Bioethica

Vol 2, No 2 (2016)

Bioethica

Εκούσια ευθανασία, προσωπική αυτονομία και ανθρώπινη αξιοπρέπεια

Αριστέιδης Χατζής (*Aristidis Hatzis*)

doi: [10.12681/bioeth.19777](https://doi.org/10.12681/bioeth.19777)

To cite this article:

Χατζής (Aristidis Hatzis) A. (2016). Εκούσια ευθανασία, προσωπική αυτονομία και ανθρώπινη αξιοπρέπεια. *Bioethica*, 2(2), 2-3. <https://doi.org/10.12681/bioeth.19777>

Εκούσια ευθανασία, προσωπική αυτονομία και ανθρώπινη αξιοπρέπεια

Αριστείδης Χατζής

Αν. Καθηγητής, Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας & Θεωρίας της Επιστήμης,
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ahatzis@phs.uoa.gr

Όπως όλα τα ζητήματα με τα οποία ασχολείται η Βιοηθική, έτσι και η Ευθανασία είναι σύνθετο, πολύπλοκο και αμφιλεγόμενο. Όμως, από μια τουλάχιστον άποψη, φαίνεται να είναι εξαιρετικά απλό: μια φιλελεύθερη δημοκρατία δεν μπορεί παρά να σέβεται την προσωπική αυτονομία. Ένα άτομο, για να είναι πραγματικά ελεύθερο, θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να επιλέξει τη στιγμή του θανάτου του. Έτσι, όσο προφανές είναι ότι η αυτοκτονία δεν μπορεί και δεν πρέπει να τιμωρείται, άλλο τόσο είναι εύλογο να μην ποινικοποιείται η βοήθεια που θα παράσχει κάποια/ος στο άτομο που αποφασίζει να θέσει τέρμα στη ζωή του.

Βέβαια ποτέ τα πράγματα δεν είναι απλά. Μπορούμε να φανταστούμε περιπτώσεις κατά τις οποίες το άτομο που θα βοηθήσει στη διαδικασία μιας αυτοκτονίας θα το κάνει για τους δικούς του ιδιοτελείς σκοπούς που μπορεί να έρχονται σε σύγκρουση με τα συμφέροντα του προσώπου που θα «βοηθήσει». Ωστόσο, εδώ, θα πρέπει να γίνει ένας αυστηρός δια-χωρισμός: θα πρέπει να διαχωρίσουμε τις πρακτικές ενστάσεις που μπορεί να έχει κανείς σχετικά με τις θεσμικές ασφαλιστικές δικλείδες που θα επιτρέπουν μόνο τη γνήσια εκούσια ευθανασία με τις θεμελιώδεις (φιλοσοφικές ή θρησκευτικές) αντιρρήσεις που μπορεί να έχει κάποιος που απορρίπτει την ευθανασία συνολικά.

Το πρώτο είδος αντιρρήσεων (πρακτικές ενστάσεις) μπορεί να απαντηθεί σχετικώς εύκολα. Μια σύγχρονη φιλελεύθερη δημοκρατία μπορεί να ρυθμίσει τη σχετική διαδικασία με τρόπο που θα προστατεύει αποτελεσματικά τα δικαιώματα του ατόμου που επιθυμεί να αυτοκτονήσει με τη

βοήθεια ειδικού. Φτάνει αυτή η προστασία να μη γίνει υπερβολικά πα-τερναλιστική (π.χ. μια δικαστική απόφαση που απορρίπτει τη σχετική αίτηση διότι οι δικαστές θεωρούν ότι ο ασθενής δεν υποφέρει αρκετά για να καταφύγει σε μια τόσο ακραία διαδικασία) ή αδικαιολόγητα γραφειοκρατική.

Οι θεμελιώδεις αντιρρήσεις όμως εναντίον της Ευθανασίας δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν με την ίδια ευκολία όταν βασίζονται σε θρησκευτικές πεποιθήσεις και σε κλειστά δογματικά συστήματα. Πάντως δεν είναι απαραίτητο να απαντηθούν, εφόσον αυτές οι πεποιθήσεις δεν μετατρέπονται σε κανόνες δικαίου αλλά δεσμεύουν μόνο τους πιστούς. Τα φι-λοσοφικά επιχειρήματα κατά της εκούσιας ευθανασίας είναι ενδιαφέροντα, όμως δεν είναι πειστικά. Η φιλοσοφική συζήτηση, στον χώρο της βιοηθικής, θα καταλήξει υποχρεωτικά στο βασικό ερώτημα: στην επιλογή ανάμεσα στην αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και στην αρχή της αυτοκτησίας. Η αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας είναι κυρίαρχη στη βιοηθική, όπως και στο σύνολο σχεδόν των νομικών συστημάτων, και συνδέεται συχνότατα με έναν ιδιότυπο νομικό ηθικισμό: οι παρένθετες μητέρες δεν επιτρέπεται να πληρώνονται για τις υπηρεσίες τους, η αγορά οργάνων τιμωρείται με αυστηρές ποινές, η υποβοηθούμενη αυτοκτονία και όλα τα είδη ευθανασίας απαγορεύονται. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν είναι το αποτέλεσμα ελεύθερου αυτοκαθορισμού αλλά πατερναλιστικού ετεροκαθορισμού. Η κοινωνία θέτει τα όρια, όχι το άτομο.

Μία από τις κυριότερες φιλοσοφικές αντιρρήσεις είναι εκείνη που προσπαθεί να αποδομήσει

τα ευημεριστικά επιχειρήματα υπέρ της ευθανασίας. Σύμφωνα με τα ευημεριστικά επιχειρήματα, για κάποια άτομα είναι καλύτερο να πεθάνουν, παρά να συνεχίζουν να ζουν υποφέροντας. Εφόσον λοιπόν το ίδιο το άτομο κάνει τη στάθμιση και προτιμά το θάνατο, η ευθανασία δικαιολογείται. Όσοι προσπαθούν να αποδομήσουν το ευημεριστικό επιχειρήμα (που αντλεί νομιμοποίηση από την ορθολογική, πληροφορημένη, ρητή συναίνεση του ασθενούς που αποτελεί άλλωστε απαραίτητη προϋπόθεση), το κάνουν θεμελιώνοντας τις αντιρρήσεις τους σε αντιλήψεις για την αξία της ανθρώπινης ζωής που βασίζονται σε ηθικά συστήματα ή ακόμα και στη συμβατική ηθική - υποβαθμίζοντας έτσι την προσωπική αυτονομία και απορρίπτοντας κάθε έννοια αυτοκτησίας.

Ένα άλλο επιχειρήμα που συνήθως χρησιμοποιείται είναι εκείνο της «ολισθηρής πλαγιάς» (slippery slope). Αν αναγνωρίσουμε την εκούσια ευθανασία, αν περάσουμε αυτό το «ηθικό κατώφλι», σύντομα θα αρχίσουμε να συζητούμε και περιπτώσεις ακούσιας ή μη-εκούσιας ευθανασίας, που ίσως θα πρέπει να επιτρέψουμε. Όμως κι αυ-

τό το επιχειρήμα δεν είναι πειστικό. Εφόσον θέσουμε σαν απαραίτητη προϋπόθεση την πραγματική συναίνεση, αυτή θα αποτελέσει ηθικό και θεσμικό φρένο στην επέκταση της ευθανασίας, ειδικά αν η νομιμοποίηση της εκούσιας ευθανασίας συνδεθεί δικαιοπολιτικά (άρα συμβολικά) με την ιδέα της προσωπικής αυτονομίας.

Όμως, νομίζω, ότι η ολισθηρή πλαγιά που φοβούνται οι ηθικιστές είναι άλλη. Φοβούνται την ολισθηρή (γι' αυτούς) πλαγιά της προσωπικής αυτονομίας και της αρχής της αυτοκτησίας. Θεωρούν, όχι αδικαιολόγητα, ότι τα άτομα θα διεκδικήσουν σύντομα το δικαίωμα υποβοήθησης στην ευθανασία χωρίς απαραίτητα να πάσχουν από τερματική ασθένεια, ακόμα κι όταν δεν έχουν αβάσταχτους πόνους, όταν απλά δεν θέλουν να συνεχίσουν να ζουν. Αν το σκεφτούμε λίγο καλύτερα, θα διαπιστώσουμε ότι η διαχωριστική γραμμή είναι αυθαίρετη, το πραγματικό κριτήριο είναι η ποιότητα της ζωής. Και μόνο το ίδιο το άτομο μπορεί να αποφασίσει αυθεντικά ποιο επίπεδο είναι ανεκτό και ποια ζωή είναι αξιοπρεπής.